

CZEŚĆ I.

Krótko o historii spółdzielczości bankowej w Europie i na świecie

1. Na początku była samopomoc finansowa

Na długo przed powstaniem w Europie w II połowie XIX wieku nowoczesnej formy spółdzielczości bankowej ludzie na całym świecie łączyli się w grupy, aby wspólnie bronić się przed zagrożeniami ze strony obcych i realizować swoje interesy ekonomiczne. W średniowieczu istniały takie formy wspólnej działalności gospodarczej jak: polowanie na grubą zwierzynę łowną, korzystanie z pastwisk i lasów, budowa tam i grobli, prowadzenie tartaków i młynów, wspieranie się rzemieślników i kupców w wykonywaniu zawodu i inne. Oparte one były na zasadzie samopomocy, która jest podstawowym elementem także wszystkich współczesnych spółdzielni.

Na terenach dawnej Rzeczypospolitej, jak pisze Kazimierz Boczar, występowały następujące formy współdziałania lokalnych wspólnot:

- gildie – związki tworzone przez kupców w obronie ich interesów zawodowych,
- cechy dokonujące wspólnych zakupów surowców dla majstrów,
- gwarectwa organizowane w celu wspólnej eksploatacji rud metali,
- maszoperie kaszubskie – organizacje zawodowe rybaków,
- magazyny zbożowe gromadzące zboże i udzielające chłopom na przedwódku pożyczek w naturze,
- kasy pożyczkowe na wsi i banki pobożne w miastach udzielające drobnych pożyczek pieniężnych najbiedniejszej ludności¹.

Za pierwowzór dzisiejszego banku spółdzielczego można uznać bank pobożny, który łączył w sobie cele charytatywne z gospodarczymi. Pierwszy bank pobożny został założony w 1361 roku w Londynie przez tamtejszego biskupa Michaela Northburgha.

Później podobne instytucje zaczęli tworzyć franciszkanie i inne zakony we Włoszech, skąd rozprzestrzeniły się na całą Europę. Działały głównie w miastach, a ich kapitał obrotowy pochodził od pobożnych fundatorów. Banki pobożne były organizacjami *non-profit*. Jeżeli pobierały od udzielanych pożyczek jakieś odsetki, to były one bardzo niskie i wystarczały jedynie na pokrycie podstawowych kosztów wła-

¹ Boczar K., *Spółdzielczość*, PWE, Warszawa 1979, s. 16.

5. Jak rozróżnić banki ludowe Schulze-Delitzscha od kas Raiffeisena

Można wskazać wiele różnic między bankami ludowymi i kasami Raiffeisena. Banki ludowe w dużym stopniu opierały swoją działalność na zasadach rynkowych, ewoluując w kierunku instytucji komercyjnych. Na pierwszy plan wysuwano w nich sprawność organizacyjną i efektywność ekonomiczną spółdzielni jako przedsiębiorstwa, natomiast na zagadnienia społeczno-etyczne zwracano mniejszą uwagę. Były one przede wszystkim bankami mającymi na celu udzielanie kredytów na działalność gospodarczą, a poprzez mobilizację oszczędności finansowych miały umożliwiać swoim członkom tworzenie własnego kapitału. Natomiast kasy Raiffeisena opierały się na chrześcijańskiej zasadzie miłości bliźniego i przywiązywały dużą wagę do braterskiej współpracy w ramach wspólnot rolnych, widząc w zjednoczeniu sił i zasobów całej ludności wiejskiej środek do poprawy poziomu i jakości życia.

Domeną działania banków ludowych była obsługa finansowa mieszkańców w miastach kupców, drobnych producentów, rzemieślników i robotników. Natomiast kasy Raiffeisena w przeciwieństwie do banków ludowych działały w środowisku wiejskim, świadcząc usługi głównie rolnikom i robotnikom rolnym.

W bankach ludowych terytorialny zasięg funkcjonowania był nieograniczony i mógł obejmować różne regiony kraju, a banki Raiffeisena działały na małym obszarze, z reguły ograniczonym do terenu jednej parafii, w rezultacie czego członkowie i pracownicy danego banku Raiffeisena znali się osobiście, co ułatwiało bankom badanie zdolności kredytowej osób ubiegających się o kredyt i kontrolę jego wykorzystania. Siłą rzeczy kasy Raiffeisena posiadały niewielką liczbę członków, którzy mieli w nich nieduże udziały. Banki ludowe natomiast dysponowały znacznie większą liczbę członków, a udziały członkowskie były wysokie i upoważniały do otrzymania w razie dobrych wyników banku względnie wysokiej dywidendy.

Następna różnica między bankami ludowymi i kasami Raiffeisena dotyczyła działalności kredytowej. Podczas gdy kasy Raiffeisena udzielały kredytów średnio- i długoterminowych, których wykorzystanie podlegało kontroli ze strony zarządu, banki ludowe koncentrowały się na udzielaniu kredytów krótkoterminowych, ale z możliwością ich rolowania.

Banki ludowe zatrudniały profesjonalną kadrę menadżerską, a w kasach Raiffeisena wszystkie funkcje były sprawowane społecznie, z wyjątkiem funkcji kasjera. System kas Raiffeisena był silnie scentralizowany. Kasy te jako stosunkowo małe podmioty gospodarcze, udzielając także kredytów długoterminowych, funkcjonując o depozyty o znacznie krótszych okresach zapadalności, nie poradziłyby sobie z utrzymaniem płynności finansowej bez współpracy z odpowiednią centralą finansową. Taką instytucją w Niemczech najpierw był Reński Bank Rolniczy, a później Rolnicza Centralna Kasa Pożyczkowa SA. Banki ludowe jako większe instytucje były

związków kredytowych w USA ma charakter zakładowy. Z dużym powodzeniem unie kredytowe funkcjonują także w parafiach rzymskokatolickich i w poszczególnych grupach etnicznych, głównie skupiających imigrantów żydowskich, irlandzkich, niemieckich, ukraińskich i polskich. Natomiast w mniejszym stopniu są one popularne w środowiskach rolniczych.

Duży sukces unie kredytowe osiągnęły także w Kanadzie. Ich liczba systematycznie się zwiększała i w 1995 roku było ich już 980. Posiadały one 4,5 mln członków i dysponowały aktywami o wartości 45 mld dolarów. Były to głównie kasy miejskie i parafialne, ale istniały także kasy z zamkniętą grupą członkowską, tzn. zakładowe i skupiające członków określonego stowarzyszenia lub grupy zawodowej. Oferowały one pełen zakres usług z obszaru bankowości detalicznej, w tym także kredyty i dokonywanie płatności dla małych przedsiębiorstw⁴¹.

17.2. Rozwój unii kredytowych poza Ameryką Północną

W I połowie XX wieku zaczęto zakładać związki kredytowe poza Stanami Zjednoczonymi i Kanadą, np. w 1909 roku na Filipinach, w 1916 roku w Tajlandii, w roku 1920 w Indonezji. Po II wojnie światowej i odzyskaniu niepodległości przez dawne kolonie terenem ekspansji unii kredytowych stały się także inne kraje rozwijające się. Z czasem w większości z nich utworzone zostały unie kredytowe. Na początku lat 90. XX wieku w 77 krajach rozwijających się działało już około 20 tysięcy unii kredytowych, dysponujących aktywami o wartości ponad 3 mld dolarów. Najlepiej były one rozwinięte w Azji.

IRLANDIA

W 1958 roku z inicjatywy Nory Herlihy utworzono pierwszą unię kredytową w Irlandii, która wówczas należała do najbiedniejszych krajów europejskich z bardzo wysokim bezrobociem. W 1962 roku weszła w życie irlandzka ustawa o uniach kredytowych. Pod koniec 1995 roku w Irlandii łącznie z Irlandią Północną funkcjonowało 529 związków kredytowych liczących 1,8 mln członków (44% populacji kraju). Ich działalność koordynuje i wspiera irlandzka League of Credit Unions. Zdecydowanie dominują komunalne unie kredytowe. Oferują one swoim członkom podstawowe usługi oszczędnościowe i pożyczkowe na warunkach konkurencyjnych w stosunku do innych instytucji finansowych⁴².

⁴¹ *The Canadian Credit Union System*, Ontario, July 1996.

⁴² *Irish League of Credit Union. Annual report and accounts*, December 1995, s. 35.

1958

pierwsza unia
kredytowa w Irlandii,
N. Herlihy

1962

irlandzka
ustawa o uniach
kredytowych

1979

brytyjska
ustawa o uniach
kredytowych

4. IPS w austriackiej Raiffeisen Bankengruppe

W związku z wyższymi wymogami w zakresie wypłacalności i płynności banków wynikającymi z III Umowy Bazylejskiej, a w szczególności z unijnej Dyrektywy CRD IV i Rozporządzenia CRR, członkowie austriackiej Raiffeisen Bankengruppe zdecydowali się utworzyć System Ochrony Instytucjonalnej (Institutional Protection Schemes – IPS). Zezwolenie na funkcjonowanie IPS władze nadzoru finansowego wydały pod koniec 2014 roku. Istotą IPS jest gwarantowanie utrzymania wspólnymi siłami wypłacalności i płynności finansowej wszystkich członków uczestniczących w tym systemie. Z punktu widzenia nadzoru finansowego wszyscy członkowie tworzący IPS traktowani są jako jeden podmiot, a więc grupa tworząca IPS musi jako całość spełniać wymogi ostrożnościowe, a nie jego pojedynczy członkowie. Konsekwencją utworzenia IPS jest to, że przy liczeniu kapitału regulacyjnego nie odlicza się udziałów kapitałowych członków IPS w banku zrzeszającym, a należności w ramach IPS mają zerową wagę ryzyka.

Podstawą istnienia IPS jest jednolity dla wszystkich członków porozumienia system zarządzania ryzykiem bankowym, w tym także wspólny system wczesnego ostrzegania przed ryzykiem. Na podstawie raportu uwzględniającego wszystkie istotne rodzaje ryzyka specjalny komitet na posiedzeniach odbywających się raz na kwartał rozpatruje sytuację RBG w zakresie ryzyka i podejmuje określone działania zapobiegawcze.

FINLANDIA

1. Powstanie i rozwój bankowości spółdzielczej w Finlandii

Finlandia cechuje się jednym z najwyższych w Europie udziałem sektora banków spółdzielczych w systemie bankowym kraju. W 2015 roku w rynku kredytów dla podmiotów niefinansowych wynosił 36,9%, a w rynku depozytów 39,1%. Przez wiele lat w Finlandii funkcjonowała jedna silna grupa banków spółdzielczych – OP Financial Group, ale po kryzysie w krajach skandynawskich w 1997 uformowała się tam druga znacznie mniejsza i luźniejsza grupa – POP Bank Alliance. Utworzyły ją 44 bardzo małe banki spółdzielcze, które sprzeciwiły się konsolidacji sprawozdań finansowych i odpowiedzialności każdego banku za zobowiązania pozostałych banków w ramach OP Financial Group. W 2016 roku w Finlandii było 36 niezależnych spółdzielni kredytowych liczących 100 tys. bardzo lojalnych członków. Banki te mają około 2% udziału w krajowym rynku usług bankowych i znane są z wysokiej jakości oferowanych usług i dużego zaangażowania w rozwój ekonomiczny i społeczny swoich regionów⁵².

Bankowość spółdzielcza w Finlandii ma bogate tradycje. Za jej ojca uważa się profesora Uniwersytetu Helsińskiego Hannesa Gebharda, który urzeczony funkcjonowaniem niemieckich kas Raiffeisena zainicjował tworzenie podobnych instytucji

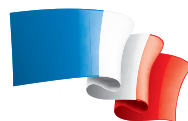
⁵² Finish Cooperative Bank shape their own destiny, <http://ica.coop/en/media>

kwatności kapitałowej, który w 2016 roku przekroczył 20%. Banki cechują się też wysoką rentownością.

Perspektywy dalszego rozwoju bankowości spółdzielczej w Finlandii są pomyślne. Dysponując kompetentną i doświadczoną kadrą, największą w kraju siecią placówek bankowych oraz klarownymi produktami ukierunkowanymi na zaspokajanie potrzeb klientów sektor banków spółdzielczych ma szansę utrzymać pozycję lidera na rynku usług bankowych w Finlandii. Najważniejszymi celami strategicznymi Grupy są:

- koncentracja działalności na trzech głównych filarach: bankowość, ubezpieczenia majątkowe i *private banking*;
- zwiększenie udziału w rynku usług bankowych i ubezpieczeniowych za pomocą ponadprzeciętnej dynamiki sprzedaży oferowanych produktów;
- szybka reakcja banków spółdzielczych na zmiany w otoczeniu społeczno-ekonomicznym, a szczególnie w dziedzinie technologii bankowej;
- dalsza rozbudowa elektronicznych kanałów dystrybucji i oferowanie produktów związanych z rewolucją cyfrową;
- zwiększenie poziomu standaryzacji produktów bankowych w ramach grupy;
- wzrost kwalifikacji i motywacji pracowników oraz zdobycie na rynku pozycji najatrakcyjniejszego pracodawcy.

FRANCJA

Francuska spółdzielcza grupa bankowa Crédit Mutuel

Na rynku usług bankowych we Francji funkcjonują aż trzy silne spółdzielcze grupy bankowe: Groupe Crédit Agricole, Groupe BPCE i Crédit Mutuel Groupe. Różnią się one historią, strukturą organizacyjną i ukierunkowaniem działalności na odmienne segmenty klientów. Spośród nich najmniejsza pod względem wartości aktywów jest Grupa Crédit Mutuel, ale banki ją tworzące w największym stopniu do dziś zachowały spółdzielczy charakter. Odgrywa ona bardzo ważną rolę na francuskim rynku bankowym i ubezpieczeniowym, a także poza Francją, gdzie za pośrednictwem swoich spółek zależnych i oddziałów w kilkunastu krajach prowadzi działalność bankową i ubezpieczeniową. Pod względem wartości aktywów zajmuje 5. miejsce na liście

- utrzymanie wysokiego udziału w dynamicznie rosnącym rynku kredytów hipotecznych dla osób prywatnych, na które w Szwajcarii istnieje duże zapotrzebowanie w związku z koniecznością odnowy starej substancji mieszkaniowej,
- dywersyfikacja działalności kredytowej poprzez zwiększenie udziału kredytów dla przedsiębiorstw w wolumenie kredytów dla podmiotów niefinansowych,
- rozwój nowoczesnych technologii umożliwiających dalszy wzrost wydajności pracy w bankach Raiffeisena.

WŁOCHY

Włoskie banki ludowe odchodzą od spółdzielczej idei

1. Głębokie zmiany struktury sektora bankowego w krajach Europy

Jeszcze 30 lat temu w wielu krajach zachodnioeuropejskich sektor bankowy opierał się na trzech głównych filarach: bankach prywatnych, komunalnych kasach oszczędności i bankach spółdzielczych. Każda z tych grup bankowych ukierunkowana była na obsługę innych segmentów rynku i stawiała sobie odmienne cele strategiczne, np. głównym celem działalności banków prywatnych notowanych na giełdzie był wzrost wartości dla akcjonariuszy (*shareholders value*), a banków spółdzielczych wspieranie finansowe swoich członków przez świadczenie im pomocy oraz oferowanie wysokiej jakości produktów bankowych po atrakcyjnych cenach, głównie za pośrednictwem placówek położonych blisko ich miejsca zamieszkania czy prowadzenia działalności gospodarczej. Funkcjonowanie na rynku równoległe prywatnych banków komercyjnych, kas oszczędności o charakterze non profit i banków spółdzielczych, spowodowało, że ta różnorodność instytucji kredytowych była czynnikiem stabilizacji sektora bankowego i przeciwdziałania wykluczeniu z rynku finansowego mieszkańców wiosek i obszarów peryferyjnych oraz osób w miastach o niskich dochodach.

Sytuacja ta zaczęła się zmieniać pod koniec XX wieku na niekorzyść komunalnych kas oszczędności i banków spółdzielczych. Pod wpływem pochodzącej z krajów anglosaskich agresywnej ideologii neoliberalnej i dążenia władz unijnych do harmonizacji rynku bankowego w ramach Unii Europejskiej wśród polityków zrodziło się przekonanie, że banki, które nie nastawiają się na maksymalizację zysku, nie pasują do gospodarki rynkowej i powinny przekształcić się w instytucje czysto rynkowe. Banki spółdzielcze i kasy oszczędności zaczęły więc być postrzegane jako